LILIANA POPOVSCHI

Institutul de Relații Internaționale din Moldova (Chișinău)

MICROSISTEMUL TERMINOLOGIC „STOMAC" – „PÂNTECE" (pe baza atlaselor lingvistice româneşti)

Abstract

This article is an attempt to analyse the dialectal terminological microsystem „stomach" – „belly", applying the structural-diachronic method. The terms for these two notions form a microsystem because they are interdependent. The author describes the geographical distribution of the terms, their origin, their chronological succession on the Daco-Romanian territory. The analysed microsystem is a dynamic one, it is in a continuous process of evolution and the history of one term depends on the history of the other terms of the system.

Keywords: dialectal terminological microsystem, structural-diachronic method, geographical distribution, word-history, chronological succession of the terms, Daco-Romanian territory, evolution, interdependence, transfer of names, dialectal correlations.

Terminologia corpului omenesc a făcut obiectul mai multor studii. Prima lucrare importantă consacrată terminologiei somatice este cea a romanistului german Adolf Zauner *Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie*, apărută în „Romanische Forschungen", nr. 14, 1903, p. 339-530, prin care autorul deschide şi calea unei noi metode în cercetarea vocabularului, onomasiologia [1, p. 7]. Printre studiile recente, consacrate acestei probleme, se înscrie monografia *Terminologia corpului uman în limba română* de Nicolae Felecan [1], care vizează în special anatomia externă, şi studiul lui Vasile Frățilă referitor la dialectul istroromân [2]. La acestea se adaugă câteva articole care analizează termenii referitori la una sau câteva noțiuni ale acestui domeniu tematic pe baza materialului oferit de atlasele lingvistice româneşti [3; 4; 5; 6]. Ceea ce ne-a determinat să continuăm cercetarea terminologiei somatice este tendința ce „se manifestă cu precădere în cercetările onomasiologice moderne, în care cuvintele nu mai sunt privite în mod izolat, ci sunt tratate ca elemente ale unor sisteme onomasiologice relativ închegate (microsisteme)" [4, p. 439]. Această tendință se relevă în articolele lui Boris Cazacu [3] şi Vasile Arvinte [4] prin tratarea în bloc a termenilor pentru „ficat" şi „plămâni" şi respectiv pentru „şold", „coapsă", „pulpă". Materialul dialectal cuprins în hărțile ALM a fost interpretat cu ajutorul metodei structural-diacronice de către profesorul Vitalie Sorbală [7]. Ținem să menționăm că aplicarea metodei structural-diacronice este favorizată de însăşi concepția atlaselor lingvistice care cuprind în compartimentele tematice un număr considerabil de întrebări legate între ele şi unite în subgrupe, tocmai în scopul depistării numeroaselor microsisteme lexico-semasiologice

BDD-A6852 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

ce caracterizează graiurile româneşti şi care prezintă un interes deosebit pentru studiul structurii lexicului dialectal [7, p. 28, 54]. În favoarea cercetării sistemice a lexicului regional se pronunță şi profesorul Vasile Pavel, care subliniază: „...cercetarea cuvintelor în cadrul microsistemelor lexico-semantice şi al grupelor lexico-tematice este deopotrivă importantă pentru punerea în evidență a caracterului de sistem al lexicului şi a dinamicii limbii în general" [8, p. 20].

În cadrul terminologiei somatice am identificat mai multe microsisteme: „ficat" – „plămâni", „stomac" – „pântece", „geană" – „sprânceană" – „pleoapă", „gât" – „esofag" – „omuşor" etc. În articolul de față ne propunem să realizăm o analiză structural-diacronică a microsistemului terminologic dialectal „stomac" – „pântece".

Pentru noțiunea „parte a aparatului digestiv la om şi la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag şi duoden, în care se face digestia alimentelor" limba literară întrebuințează termenul *stomac*, iar pentru „parte a corpului între torace şi bazin, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii şi intestinele" termenul cel mai uzual este *pântece*, limbajul medical dispunând de termenul ştiințific *abdomen*, împrumut latino-romanic (lat. *abdomen*, fr. *abdomen* – SDELM, p. 15).

În latina clasică pântecele era numit *venter*, cuvânt transmis mai tuturor limbilor romanice. În romanitatea răsăriteană *venter*, devenit *vintre*, a fost continuat doar de dacoromână, dar este pe cale de dispariție [2, p. 256]. *Vîntre* este cunoscut doar în unele graiuri, unde a ajuns să denumească diferite regiuni ale abdomenului, mai des părțile laterale ale abdomenului, uneori chiar alte părți ale corpului (NALR-Criş I, h. 151; ALRR-Mar. I, h. 114; ALRR-Trans. I, MN 6; NALR-Mold.Bucov. I, h. 76; NALR-Olt. I, h. 105).

Pentru cele două noțiuni în discuție atlasele lingvistice româneşti înregistrează mai mulți termeni.

Harta STOMAC

Termenul *stomac* este cel mai răspândit în graiuri. Acesta cunoaşte variantele fonetice *stomag, stomah, ştiomac* şi variantele de plural *stomacuri, stomaguri, stomace*.

Un alt termen, destul de răspândit, întrebuințat de obicei în paralel cu *stomac*, este *rânză,* pl. *rânze/rânzi*, care s-a înregistrat în special în graiurile de nord, în cea mai mare parte a Banatului, Crişanei, Maramureşului şi Transilvaniei şi în câteva puncte izolate din alte regiuni: pct. 461, 462, 463 din Moldova (NALR-Mold.Bucov. I, h. 74), pct. 797 din Muntenia (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 69), pct. 1-4, 114 din rețeaua ALM (ALM II/2, h. 737).

Burtă (burfă) este cunoscut mai mult în graiurile sudice, în Muntenia şi în Oltenia, dar s-a notat şi în Banat, pct. 18, 39-41, 44, 49, 51, 53, 54, 68, de obicei cu mențiunea „formă veche" (NALR-Ban. I, h. 112), în Crişana, pct. 186, 187 (ALRR-Criş. I, h. 149), în Transilvania, pct. 390, 422, 451, 460 (ALRR-Trans. I, h. 145), în Moldova, pct. 504, 520, 541, 551, 626, 640, 646, 650, 660, 662, 666, 667 (NALR-Mold.Bucov. I, h. 74).

Foale formează câteva mici arii lexicale în Banat, pct. 43, 49, 53, 70, 72, 75, 82, 83 (NALR-Ban. I, h. 112), în Crişana, p. 112 (NALR-Criş. I, h. 149) şi în Transilvania, pct. 356, 377, 380, 431, 432 (ALRR-Trans. I, h. 145).

Se mai atestă termenii:

burágă – în Banat (pct. 64),

dobă – în Crişana (pct. 131, 151, 163, 173),

chişcă (chişcoman) – în Crişana (pct. 150), în rețeaua ALM în regiunea cursului inferior al Nistrului şi al Prutului (pct. 164, 165 (în râs), 168, 203, 214, 217, 218, 220),

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

bendeu (bindeu) – în Crişana (pct. 158, 171, 186),

inimă (irimă) – în Crişana (pct. 174), în Muntenia (pct. 773), iar în unele puncte acest termen se foloseşte doar în expresia *mă doare la inimă (mă doare inima, te doare inima)*, anume în pct. 172, 194 din Crişana, în pct. 482, 504, 508, 516 din Moldova, în pct. 773, 823 din Muntenia, în pct. 976, 994 din Oltenia,

pântece (pâncete) – în Crişana (pct. 175, 177, 178, 194, 200, 206, 217), în Moldova (pct. 475, 525, 537, 557, 561, 569, 571, 578, 589, 610),

râjniţă (râşniţa omului) – în Crişana (pct. 209), în Moldova (pct. 554),

emistuială – în Transilvania (pct. 313),

moágână – în Transilvania (pct. 366, 378, 379),

burduhan (burtucan, burduzan, bârdâhan, burduzac, bărdăhan) – în Banat (pct. 56, 61), în Transilvania (pct. 357, 358, 491), în Moldova (pct. 560), în reţeaua ALM (pct. 202),

borhan (bolhan) – în Transilvania (pct. 426, 434), în Oltenia (pct. 979),

burduv (burdiuh) – în Moldova (pct. 530), în reţeaua ALM (pct. 120),

bârdan (burdan, bordan, bardan) – în Moldova (pct. 528, 594, 628, 633, 667), în reţeaua ALM (pct. 148, 235),

buft (boft) – în Moldova (pct. 502, 556, 557, 564, 598, 600),

linguraş în expresia *mă doare la linguraş* în Moldova (pct. 621),

babă – în Muntenia (pct. 675, 707).

În reţeaua ALM se mai cunosc termenii: *buh* în pct. 25, 56, 116, *buhon* în pct. 21, *buhanós* în pct. 109, *bohoneţ* în pct. 115, *boţ* în pct. 106, *jiludoc (juludoc, joludoc, jâludoc, jâluduc, jeludoc, juluduc, juluduh, julutuc, jolud, julud, juludcî)* în pct. 19, 34, 48, 63, 69, 74, 75, 80-83, 92, 96-99, 101, 106, 112, 113, 118, 119, 123, 135-137, 142, 146, 149, 150, 157, 164, 165, 168, 175, 187, 190, 210, 225-234, 236.

Harta PÂNTECE

Termenii cei mai răspândiţi pentru această noţiune sunt *pântece, burtă* şi *foale*. *Pântece (pâncete, pântici, pâncite, pânce, pântec, pântic, pântişi, pânşti, pânşi)* este dominant în nordul şi estul teritoriului dacoromân, anume în nordul Crişanei, în Maramureş, în Moldova şi în reţeaua ALM, *burtă (burdă, burfă, bârtă, bârtî)* – în graiurile sudice, în Muntenia, Dobrogea şi Oltenia, *foale* – în zona centrală şi vestică a dacoromânei, în Banat, în sudul Crişanei şi în Transilvania. *Pântece* şi *burtă* se întâlnesc totuşi în toate regiunile.

Alţi termeni consemnaţi de atlasele lingvistice sunt:

burtan – în Banat (pct. 77),

târban – în Banat (pct. 8, 11, 14, 33),

rânză – în Crişana (pct. 200), în Muntenia (pct. 741),

bendeu (bindeu) – în Crişana (pct. 139, 169, 184, 187, 189, 214), în Transilvania (pct. 271),

dobă – în Crişana (pct. 126, 131, 132, 139, 143, 145-149, 151-156, 161-163, 173),

burduf (burduv, burdúu) – în Transilvania (pct. 278, 280, 281, 285, 301),

stomac (stomag) – în Transilvania (pct. 405), în Moldova (pct. 464, 488), în Muntenia (pct. 706, 721, 722, 725-731, 734-740, 742-745, 749, 829), în Oltenia (pct. 921, 941),

burdihan (burduhan, bârdăhan) – în Transilvania (pct. 435), în Muntenia (pct. 726), în reţeaua ALM, în râs (pct. 112, 186),

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

bârdan (barban, bărdan, burdan) – în Moldova (pct. 594, 601, 606, 613, 616, 620, 624, 628, 630, 633, 634, 649), în rețeaua ALM (pct. 118, 130, 133, 135, 148, 149, 157, 164, 168, 180, 190, 195, 196, 198, 199, 203, 206, 211, 220, 223, 225, 226, 230 (în râs), 235),

bârdizan – în Moldova (pct. 462),

prag – în Moldova (pct. 632, 641),

abdomen – în Muntenia (pct. 822),

intestine şi *maţe* – în Muntenia (pct. 826),

inimă sau expresia *mă doare inima* – în Muntenia (pct. 826), în rețeaua ALM (pct. 190, 221),

jivot – în rețeaua ALM (pct.190).

Termenii atestați au origini diferite şi aparţin diferitor straturi etimologice.

Termenul literar *stomac* de origine neogreacă a pătruns în dacoromână prin filieră franceză (DER, 8218, p. 748; SDELM, p. 401). Menționăm că DEX-ul prezintă termenul *stomac* ca provenind din slava veche (< sl. *stomahŭ*), etimologie acceptată de N. Felecan [1, p. 104].

Etimologia lui *rânză* este imprecisă. Al. Ciorănescu îl consideră de origine slavă: *rânză* < sl. *ręsa* „mâțişor, mugure”, cf. bg. *rĕsa* „ament”, sb. *resa* „ament; ciucure; omuşor”, pol. *rzęsa* „spic”. Termenul a evoluat semantic ajungând să denumească pipota care seamănă cu un ciucure. În ceea ce priveşte fonetismul, autorul consideră că e posibil să fi intervenit o analogie cu cuvintele compuse cu suf. *-ză* sau terminate în *-ză*, sau să fie datorat unei circumstanțe pe care o ignorăm. DER înregistrează şi o altă opinie, susținută de G. Pascu, Al. Philippide, Th. Capidan, Al. Rosetti, conform căreia *rânză* ar fi un element de substrat, pe care îl pun în legătură cu alb. *rëndës* „cheag”, variantă plauzibilă din moment ce *rânză* înseamnă şi „cheag”. Aceeaşi opinie o semnalăm şi în SDELM (p. 364). G. Giuglea propune soluția unui alb. *rra-ni* „cheag”, cu suf. *–ză*, pe care Al. Ciorănescu nu o consideră nici mai simplă, nici mai logică (DER, 7203, p. 666). Vom adera la opinia că *rânză* aparține fondului autohton preromanic din moment ce şi V. Frățilă îl consideră „autohton sigur”, făcând referire la Gr. Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, şi la R. Sârbu, V. Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar* [2, p. 258].

Pântece este moştenit din latină (< lat. *pantix*, *panticis*). N. Felecan îl consideră, alături de *vintre* şi *foale*, cel mai vechi termen folosit pentru denumirea acestei părți a corpului şi presupune că inițial avea o arie de răspândire mult mai mare, cuprinzând întreg teritoriul dacoromân, arie care a fost restrânsă de cea a lui *burtă*. Drept argument autorul foloseşte explicațiile din notele ALR I, conform cărora, în aria *burtă*, *pântece* desemnează anumite părți ale abdomenului şi ar putea urma soarta lui *vintre* [1, p. 98-99].

Foale (< lat. *fŏllis*) este chiar la origini o creație metaforică. Inițial termenul latinesc desemna un burduf de piele, iar ulterior a suferit o deplasare semantică. În latina târzie apare construcția *follis ventris* pentru a denumi stomacul, iar mai târziu *follis* capătă un sens nou, „burtă”, denumind singur ceea ce însemna întreaga expresie (la fel ca *ficatum jecur* > *ficat*) [1, p. 100].

Cei trei termeni aparținând fondului arhaic al vocabularului, *rânză*, *pântece*, *foale*, sunt prezenți şi în dialectele sud-dunărene: ar. *arânză* (DER, 7203, p. 666), istr. *rânză* [2, p. 258]; ar. *pântic(ă)*, *pântițe*, megl. *poṇtiți* (DER, 6397, p. 599); ar. *foaie*, *fol'*, megl. *foale*, *fol'uri*, istr. *fole*, *fol'* (DER, 3442, p. 336-337).

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

Etimologia lui *burtă* este considerată incertă de unii autori (SDELM, p. 64; 1, p. 101). Al. Ciorănescu îl pune în legătură cu un alt termen ce denumeşte „abdomenul", *borţ*. *Burtă* este un singular regresiv format de la pl. *borţi*, *burţi*. Astfel, *borţ* şi respectiv *burtă* ar fi creaţii expresive, bazate, pe de o parte, pe consonanţa *brf*, *blf*, care indică ideea de „masă moale sau flască", iar pe de alta, pe rădăcina expresivă *borh-* (*ghiorţ-*), care pare a imita ghiorţăitul sau zgomotul intestinelor (DER, 1037, p. 108).

O serie de alţi termeni, precum: *burduf, burduhan, borhan, bârdan, buft, buh, buhon, buhanos, bohoneţ, boţ*, sunt consideraţi, de asemenea, creaţii expresive.

Burduf, burduhan, borhan, bârdan derivă, ca şi *burtă*, de la rădăcina expresivă *borh-*. DER citează şi alte opinii în ceea ce priveşte etimologia lui *burduf*. După Cihac, acest cuvânt trebuie pus în legătură cu rus. *brjucho* „pântece", *brjuchan* „burtos", pol. *brzuch* „pântece", *burdziuk* „burduf", dar Al. Ciorănescu consideră că aceşti termeni par a proveni în parte din română. O. Densusianu şi Al. Rosetti pun în legătură *burduf* cu tăt. *burdak* „gras", azerbaidjan *burduk* „burduf". Aceste opinii sunt susţinute parţial şi de SDELM (p. 63). Pentru C. Diculescu *burduf* este cuvânt germanic, legat de dan. *bör* „sânul mamei" şi de germ. med. de sus *burt* „naştere" (DER, 1029, p. 107). Este interesant de remarcat întrebuinţarea metaforică a lui *burduf*, bazată pe analogia între stomac şi „sacul făcut din piele tăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivol), în care se păstrează sau se transportă brânza, făina, apa etc.", care este similară cu cea a lui *follis* din latină.

Buft este un derivat de la *buh-*, rădăcină expresivă care indică ideea de „umflătură", coincide cu rădăcina romanică *buff-* şi este paralelă rădăcinii *bolf-*, care are acelaşi înţeles. Alternanţa *h – f* este curentă în astfel de derivate (DER, 1164, p. 121).

Se pare că *buhon, buhanos, bohoneţ* derivă de asemenea de la *buh-*, iar termenul *buh* apare ca urmare a substantivizării interjecţiei (SDELM, p. 65) care imită umflătura.

Boţ a rezultat din interpretarea expresivă a lui *bot* (< lat. *botum*), care sugerează ideea de rotund. Se cunosc şi alte opinii referitoare la originea lui *boţ*. Cihac propune: *boţ* < mag. *bocs* „chiftea", sau *boţ* < bg. *buca* „cocoloş, cocoaşă", care oricum implică ideea de rotund, iar DAR admite pentru *boţ* necesitatea unui lat. **bottium* (DER, 1053, p. 109-110).

Originea expresivă a acestor termeni se explică şi prin nuanţa familiară, ironică şi chiar vulgară a lor. De exemplu, în reţeaua ALM stomacului i se spune „în râs" *burtă* în pct. 25, *burdihan* în pct. 112, 186, *bârdan* în pct. 180, 230, iar în pct. 135 se zice şi *bârdan*, „da-i cuvânt urât". În pct. 55 din Banat *burfă* se zice „în batjocură", iar în pct. 462 din Moldova *bârdizan* este peiorativ. Despre *burtă* N. Felecan susţine că „a fost folosit iniţial în terminologia animală şi numai în glumă sau în batjocură s-a zis despre oameni că au *burtă*" [1, p. 101]. Şi tot originea expresivă explică probabil eliminarea lui *pântece* în zonele sudice şi înaintarea lui *burtă* spre nord. Printre factorii care favorizează extinderea ariei lui *burtă* N. Felecan menţionează şi prezenţa lui în terminologia culinară (*ciorbă de burtă*), suportul material mai redus în comparaţie cu *pântece*, precum şi întrebuinţarea lui în limba literară [1, p. 101].

Un alt strat etimologic îl constituie împrumuturile. Acestea au apărut în zonele de contact cu idiomurile învecinate: *babă* „stomac" < bg. *baba* [1, p. 102] în Muntenia; *târban* „pântece" < scr. *trbu*, *trbuh* [1, p. 104] în Banat; *dobă*, o variantă a lui *tobă* < mag. *dob* (DER, 8801, p. 795; SDELM, p. 427), *bendeu* < mag. *bendö* „pântece, burtă"

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

[1, p. 102] în Crişana. *Jiludoc, chişcă, jivot* sunt împrumuturi est-slave care apar doar în unele localităţi din reţeaua ALM.

Termenul ştiinţific *abdomen* a fost adoptat de unii vorbitori din Muntenia, mai apropiaţi de centrul politic, administrativ şi cultural.

Am identificat şi câteva denumiri create pe teren românesc.

Burtan este un derivat de la *burtă* cu sufixul augmentativ *-an*.

Râşniţă, creaţie metaforică, şi *emistuială* (de la *a mistui*) sunt bazate pe analogia care vizează funcţia stomacului.

Prag „pubis" (< sl. *pragŭ* – DER, 6744, p. 629; SDELM, p. 329), *intestine* (împr. lat.-rom.: lat. *intestinum*, fr. *intestin*, it. *intenstino* – SDELM, p. 163), *maţe* (< lat. *matia*; sing. refăcut după *maţe*, pl. – DER, 5143, p. 496) şi-au extins aria semantică, desemnând pântecele.

Sensul de „pântece" al termenului *inimă* coincide cu cel al fr. *coeur*, bg. *sărce* (DER, 4424, p. 426).

Etimologia termenilor *buragă*, *moagănă* este necunoscută. Este dificil de explicat originea termenului *linguraş* „stomac".

Nu trebuie neglijată nici influenţa terminologiei animale la formarea sistemului de denumiri ale stomacului şi pântecelui la om. Concludente sunt în acest sens comentariile din notele marginale. În Banat, de exemplu, întâlnim, pe de o parte, localităţi în care *stomac* se zice la om, iar *rânză* – doar la animale sau păsări (pct. 30, 59, 64, 86, 89, 99), pe de altă parte, localităţi unde *rânză* se foloseşte la animale, la păsări şi la om (pct. 16, 31, 83, 85, 90, 91, 93) (NALR-Ban. I, h. 112), în Crişana, în pct. 108, 124, 169, 197, la om se zice *stomac*, „la pui se zice" *rânză*, iar în pct. 113 la om se zice *rânză* „ca la pui" (NALR-Criş. I, h. 149) etc.

Interpretarea stratigrafică a hărţilor ne permite să tragem unele concluzii cu privire la tendinţele de evoluţie a termenilor pe viitor. Observăm că *stomac,* termen recent, formează în graiurile nordice atât arii învecinate, cât şi arii suprapuse cu *rânză*, iar în graiurile sudice – cu *burtă* „stomac", prezentaţi în multe cazuri ca forme vechi. Putem conchide că *stomac*, preluat din limba literară, are toate şansele să se impună în această luptă de concurenţă cu termenii arhaici. Pentru noţiunea „pântece", *burtă*, mai expresiv, câştigă teren.

La citirea corelată a hărţilor **STOMAC** şi **PÂNTECE** putem stabili ariile lexicale de coincidenţă. Principalele corelaţii ale termenilor din cadrul microsistemului sunt: *stomac – pântece* în graiurile nordice şi estice, *stomac – foale* în graiurile centrale şi vestice, *stomac – burtă* în graiurile sudice. Păstrarea termenului autohton *rânză* în nordul şi nord-vestul dacoromânei determină existenţa în aceste regiuni a corelaţiei *rânză – pântece*.

Există şi corelaţii specifice diferitor zone geografice: *stomac – târban* în Banat (pct. 8, 11, 14, 33), *stomac – bendeu* (pct. 169, 187, 271), *rânză – bendeu* (pct. 139, 184, 187, 189, 214), *stomac – dobă* (pct. 126, 131, 132, 143, 147, 149, 152-156, 161, 162, 173), *rânză – dobă* (pct. 139, 143, 145-148), toate în nord-vestul arealului dacoromân, *babă – burtă* în Muntenia (pct. 675, 707) etc.

În zonele sudice semnalăm polisemia termenului *burtă* care, datorită forţei sale expresive, a ajuns să desemneze atât stomacul, cât şi pântecele. Totuşi se încearcă evitarea acestei polisemii prin utilizarea termenului *stomac* „stomac" care, aşa cum subliniam mai

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

sus, tinde să-şi consolideze poziţiile pe întreg arealul dacoromân. Dacă ziceam că *burtă* îşi extinde aria, atunci acest lucru este valabil doar pentru *burtă* „pântece”, pe când *burtă* „stomac” îşi restrânge aria de răspândire.

Polisemia lui *burtă* a determinat în unele graiuri transferul denumirii de la pântece la stomac (ar putea fi vorba şi de o confuzie) şi apariţia unor noi corelaţii, de exemplu *burtă* „stomac” – *foale* „pântece” în graiurile centrale şi *burtă* „stomac” – *pântece* „pântece” în nord-est.

Am identificat şi alte cazuri de polisemie: *stomac* „stomac” – *stomac* „pântece” (pct. 464, 488, 749, 921), *pântece* „stomac” – *pântece* „pântece” în Moldova (pct. 475, 525, 537, 557, 561, 568, 569, 571, 578, 589, 610), *bârdan* „stomac” – *bârdan* „pântece” în Moldova (pct. 628, 633) şi în reţeaua ALM (pct. 148, 235), *dobă* „stomac” – *dobă* „pântece” în Crişana, pct. 131, 151, 163, 173, deşi în pct. 131 şi 173 pentru evitarea polisemiei *stomac* tinde să-l înlocuiască pe *dobă* pentru prima realie; în Banat, Crişana şi Transilvania *foale* „stomac” şi *foale* „pântece” formează mici arii de coincidenţă, iar în pct. 72, 377 *burtă* încearcă să-l înlăture pe *foale* „pântece”. Totuşi cazurile de polisemie sunt destul de rare şi constituie o fază intermediară, o etapă în evoluţia microsistemului.

Transferul denumirii *burtă* de la o realie la alta nu este singular. Majoritatea denumirilor pentru stomac au ajuns să denumească în graiuri pântecele şi viceversa. Ca urmare a transferului de denumiri au apărut noi corelaţii: *burtă* „stomac” – *stomac* „pântece” în reţeaua ALRR-Munt.Dobr. (pct. 706, 721, 722, 725-731, 734-740, 742-725, 829) şi NALR-Olt. (pct. 941), *burtă* „stomac” – *rânză* „pântece” în reţeaua ALRR-Munt.Dobr. (pct. 741), *bendeu* „stomac” – *pântece* „pântece” în reţeaua NALR-Criş. (pct. 158, 171, 186), *pântece* „stomac” – *rânză* „pântece” în reţeaua NALR-Criş. (pct.200), *rânză* „stomac” – *stomac* „pântece” în reţeaua ALRR-Trans. (pct. 405), *rânză* „stomac” – *burduf* „pântece” în reţeaua ALRR-Trans. (pct. 278, 280, 285), *stomac* „stomac” – *burduf* „pântece” în reţeaua ALRR-Trans. (pct. 281, 301), *stomac* „stomac” – *bârdan* „pântece” în reţeaua NALR.-Mold.Bucov. (pct. 594, 601, 606, 613, 616, 620, 624, 628, 630, 633, 634, 649) etc. Cauza unui astfel de transfer este fie confuzia între două realii apropiate ca localizare, fie extensiunea semantică a cuvintelor în baza asocierii de contiguitate, apoi înlocuirea unui sens prin altul.

Corelaţia dominantă pe teritoriul reţelei ALM este *stomac* – *pântece* (*burtă* apare paralel cu *pântece* doar în câteva puncte). O corelaţie specifică în special zonei transnistrene este *jiludoc* – *pântece*, datorată penetrării împrumutului *jiludoc* în sistemul de denumiri ale stomacului. Am stabilit şi alte corelaţii: *stomac* – *bârdan* (pct. 118, 130, 133, 135, 148, 149, 164, 180, 195, 196, 198, 199, 206, 211, 220, 223), *jiludoc* – *bârdan* (pct. 157, 168, 190, 225, 226), *chişcă (chişcoman)* – *pântece* (pct. 164, 167, 203), *chişcă* – *burtă*, la vărsarea Prutului în Dunăre (pct. 214, 217, 218).

Din interpretarea materialului faptic s-a observat că microsistemul „stomac” – „pântece” este unul dinamic, într-un proces continuu de modificare, de evoluţie. Citirea corelată a hărţilor lingvistice care înfăţişează coexistenţa diacroniei în sincronie favorizează nu doar interpretarea spaţială, ci şi cea temporală a elementelor limbii, concepute în conexiunea lor, în interdependenţa lor reciprocă, atât în starea lor actuală de existenţă, cât şi în dezvoltarea lor istorică.

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Felecan N. *Terminologia corpului uman în limba română*. – Cluj-Napoca: Mega; Argonaut, 2005.

2. Frățilă V. *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân* // *Studii de toponimie şi dialectologie*. – Timişoara: Excelsior art, 2002.

3. Cazacu B. *Denumirile româneşti ale ficatului şi ale plămânilor după ALR* // *Studii de dialectologie română*. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1966, p. 121-134.

4. Arvinte V. *Din terminologia corpului omenesc: şold, coapsă, pulpă (pe baza ALR). – Încercare de analiză structurală a lexicului* // SCL, XIV, 1963, nr. 4, p. 439-455.

5. Ulivi A. *Termeni pentru „rotula genunchiului" după NALR-Oltenia* // FD, VI, 1969, p. 163-172.

6. Sala M. *În legătură cu denumirea „mărului lui Adam" în unele limbi romanice* // SCL, IX, 1958, 4, p. 497-510.

7. Sorbală V. *Studii de dialectologie şi geografie lingvistică*. / Volum îngrijit şi cuvânt introductiv de Vasile Pavel. – Chişinău: SET TRIO SRL, 2006.

8. Pavel V. *Aspecte ale cercetării sistemice a lexicului regional* // *Cercetări asupra graiurilor româneşti de la est de Prut*. – Chişinău: Magna-Princeps SRL, 2010, p. 11-23.

ABREVIERI

ALM – *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. I, partea 1, *Fonetica* de Rubin Udler; partea 2, *Fonetica* de Rubin Udler; *Morfologia* de Vasile Melnic. – Chişinău, 1968; vol. II, partea 1, *Lexicul* de Victor Comarnițchi. – Chişinău, 1972; partea 2, *Lexicul* de Vasile Melnic şi Vasile Pavel. – Chişinău, 1973.

ALRR-Mar. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş* de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, I-IV. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1969-1997.

ALRR-Munt.Dobr. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea* de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, I-V. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1996-2006.

ALRR-Trans. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania* de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumutru Loşonți, I-IV. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1992-2006.

DAR – *Dicționarul Academiei Române.* – Bucureşti, 1913-1940.

DER – *Dicționarul etimologic al limbii române* de Al. Ciorănescu. – Bucureşti, 2002.

DEX – *Dicționar explicativ al limbii române,* ed. a II-a. – Bucureşti, 1996.

NALR-Ban. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, I-III. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1980-1998 (vol. III sub titlul *Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat* – ALRR-Ban).

NALR-Criş. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Crişana* de Ionel Stan, Dorin Uriețescu, I-II. –Bucureşti: Editura Academiei Române, 1996-2003.

NALR-Mold.Bucov. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova şi Bucovina* de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, I-III. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1987-2007.

NALR-Olt. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia* de Boris Cazacu, Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, I-V. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1967-1984.

SDELM – *Scurt dicționar etimologic al limbii moldoveneşti.* Redactori: Raevschi N., Gabinschi M. – Chişinău, 1978.

BDD-A6852 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:59:02 UTC)